

Захарченко В. І.,
д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЯЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** Відмічено роль держави в регуляції (регулюванні) економічних процесів. Охарактеризовано типи та основні напрями регулювання економіки. Акцентовано увагу на необхідності узгодження механізмів ринку і державного регулювання, а також розвитку різних форм співпраці держави і бізнесу. Підкреслено необхідність дерегуляції економіки в тих сферах і економічних процесах, у яких державне втручання є надмірним. Розглянуто ефективність дерегуляційних заходів на основі моделі аналізу регуляторного впливу та методу “регуляторної гільйотини”. Простежено особливості регуляції і дерегуляції української економіки. Визначено комплекс проблем дерегуляції, що мають ознаки інституційних пасток. В контексті ефективного проведення реформи з дерегуляції української економіки відмічена необхідність врахування зарубіжного досвіду.*

Ключові слова: національна економіка, регуляція (регулювання) економіки, типи регуляції, дерегуляція економіки (моделі, методи, заходи), реформа з дерегуляції економіки.

Zakharchenko V. I.,
Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Cherkasy State
Technological University, Cherkasy

THEORETICAL PRINCIPLES OF REGULATION AND PROBLEMS OF DEREGULATION OF THE NATIONAL ECONOMY

***Abstract.** The role of the state in the regulation (regulation) of economic processes has been noted. The types and main directions of economic regulation are described. The emphasis is placed on the need for harmonization of market mechanisms and state regulation, as well as the development of various forms of cooperation between the state and business. The necessity of deregulation of the economy in those areas and economic processes in which state interference is excessive is emphasized. The effectiveness of deregulation measures on the basis of the model of the analysis of regulatory influence and the method of “regulatory guillotine” is considered. The features of regulation and deregulation of the Ukrainian economy are traced. The complex of deregulation problems with signs of institutional traps is determined. In the context of an effective reform of the deregulation of the Ukrainian economy, the need to take into account foreign experience has been noted.*

Key words: national economy, regulation of economy, types of regulation, deregulation of economy (models, methods, measures), reform of deregulation of economy.

Постановка проблеми. Людина зазвичай не може продуктивно працювати, бути щасливою й почувати себе в безпеці, якщо вона хвора. Національна економіка так само не може бути ефективною, соціально орієнтованою й здатною підтримувати економічну безпеку країни, якщо вона “хвора”. Для оздоровлення національної економіки, її

організму (бізнес-середовища) зазвичай проводиться комплекс заходів з її дерегуляції. В умовах стагнації національної економіки це необхідний і дуже важливий крок до її зростання й соціалізації та підвищення економічної безпеки країни. Водночас цей крок вимагає адекватного розуміння ролі сучасної держави в регуляції (регулюванні) економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у встановлення оптимального рівня регуляторного впливу держави на економічні процеси та обґрунтування шляхів дерегуляції національної економіки зробили такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як Г. Башнянин і Г. Третяк [1], Р. Буайє [2], В. Геєць [3], Дж. М. Кейнс [4], Ф. Котлер [5], В. Лагутін [6], О. Літвінов і Н. Літвінова [7], І. Михасюк і В. Чаус [8], К. Макконнелл і С. Брю [9], М. Фрідман [10], Ф. Хайек [11] та ін. Водночас у їхніх публікаціях викладені досить полярні думки щодо сфер і меж регуляторного впливу держави на економіку.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування раціональних меж втручання держави в економічні процеси та виокремлення основних проблем дерегуляції української економіки, які доцільно вирішувати з урахуванням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Французький економіст Робер Буайє термін “регуляція” визначає як “поєднання механізмів, які забезпечують відтворення цілого із врахуванням існуючих економічних структур і суспільних форм” [2]. При цьому він виділяє декілька типів регуляції:

– ринковий, що забезпечує максимальну свободу ринкових принципів і мінімальну роль держави у визначенні пропорцій, в яких новостворена вартість розподіляється між безпосередніми виробниками, підприємцями і державою;

– мезокорпоративістський, що відрізняється наявністю розвиненої системи інституціоналізації інтересів різних верств населення, які визначають не тільки пропорції розподілу новоствореної вартості, але й здійснюють контроль за реалізацією прийнятих рішень (важливу роль у цій системі відіграють різні інститути та механізми соціального партнерства);

– соціал-демократичний, що характеризується набагато ширшими, ніж у двох перших типах регуляції, повноваженнями держави у визначенні пропорцій розподілу новоствореної вартості, регулюванні ринку праці, системи освіти та запровадженні інновацій, соціального забезпечення тощо;

– етатистський, для якого характерний найвищий ступінь втручання держави в економічні процеси та при визначенні пропорцій розподілу новоствореної вартості і встановленні граничного рівня зростання доходів, що, однак, сильно ускладнює механізм пристосування суб’єктів господарювання до швидких змін кон’юнктури ринків.

Звичайно, у країнах з ліберальною моделлю економіки домінуючими є ринковий (США та ін.) та мезокорпоративістський (Японія та ін.), а в країнах з дирижистською моделлю економіки – соціал-демократичний (Швеція та ін.) та етатистський (Китай та ін.) типи регуляції. Але незалежно від моделі економічної системи у всіх країнах визнається необхідність державного регулювання економіки.

Державне регулювання економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства.

Необхідність державного регулювання економіки різні вчені обґрунтовують по-різному, але близькими за змістом причинами. Так, Ф. Котлер визначив три причини, що зумовлюють необхідність регуляторної функції держави, зокрема щодо: 1) запобігання випадкам недобросовісної конкуренції суб’єктів господарської діяльності; 2) захисту прав споживачів від недобросовісної практики деяких компаній (випуску товарів низької якості, поширення неправдивої інформації, завищення цін тощо); 3) “захисту вищих інтересів суспільства від розбещеності підприємців” (задля підтримання на високому рівні національної безпеки країни) [5, с. 130].

К. Макконнелл і С. Брю виділяють чотири причини, що викликають необхідність втручання держави в економічні процеси, а саме: 1) забезпечення правової бази і суспільної атмосфери для функціонування ринкової системи; 2) захист конкуренції; 3) перерозподіл прибутків та багатств; 4) коригування розподілу ресурсів з метою зміни національного продукту [8, с. 88-91].

Слід враховувати й на те, що діяльність окремих суб’єктів господарювання супроводжується т. зв. екстерналіями або зовнішніми ефектами – витратами або вигодами для третіх осіб, які не опосередковуються ринком. Згідно з теоремою Коуза проблему екстерналій (за умов дотримання права власності і нульових транзакційних витрат) можна вирішити шляхом перерозподілу прав власності. А досягти цього без законодавчого забезпечення, виконання конкретних транзакцій, тобто без участі держави, практично неможливо.

Водночас представники австрійської школи економічного неолібералізму (Л. фон Мізес, Ф. фон Хайек та ін.) вважають, що державне втручання в економіку є недоцільним, оскільки може мати тільки руйнівні наслідки. Ф. фон Хайек у праці “Шлях до рабства” [11], перше видання якої вийшло ще у 1944 р., пояснював це тим, що ефективна економічна політика держави (повної зайнятості, економічного зростання, боротьби з інфляцією, балансування попиту і пропозиції грошової маси) в принципі неможлива, тому що вона не в змозі врахувати і використати той масив знань, який необхідний для її реалізації. Це під силу тільки механізму ринку, який через систему цін, кон’юнктуру попиту і пропозиції тощо систематично інформує його контрагентів про те, що, де, як, коли виробляти, купувати і продавати. Близьких поглядів дотримувався і фундатор монетаризму М. Фрідман. У праці “Капіталізм і свобода” (1962) він стверджував, що за допомогою держави слід забезпечити дотримання законопорядку (щоб не допустити примусу одних людей іншими), виконання добровільно укладених контрактів, визначення і

дотримання прав власності та забезпечення функціонування кредитно-грошової системи [10, с. 52]. Все інше має регулювати ринок.

Однак кейнсіанська і, певною мірою, інституційна теорія, а також історія побудови успішних економік свідчать про те, що тільки вміле поєднання механізмів ринку і державного регулювання може принести бажані результати (в т. ч. й забезпечити економічне диво). Показовий приклад ефективності державного регулювання навів у своєму виступі на Форумі “Росія 2012” американський фінансист і вчений М. Мілкін, який порівнює розвиток Сінгапуру та Ямайки за останні 50 років. У 1960 р. обидві країни перебували приблизно в однакових економічних умовах: у Сінгапурі ВВП на душу населення становив 2227 дол., на Ямайці – 2255 дол. Ямайка пішла ліберальним шляхом розвитку. У Сінгапурі прем’єр-міністр країни Лі Куан Ю запропонував державну програму докорінної модернізації сінгапурської економіки на основі залучення прямих іноземних інвестицій та індустріалізації. В результаті до 2011 р. на Ямайці ВВП на душу населення становив 5376 дол., а в Сінгапурі – 50714 дол. (тобто на порядок більше). Це порівняння слугує наочним прикладом ефективного втручання держави в економіку країни [12]. “Новий курс” Ф. Рузвельта і кейнсіанські методи подолання кризи в економіці Європи також були жорсткими етатистськими заходами, але успішними. Отже, чим більша глибина кризи, тим активніше держава має втручатися у господарський процес, зокрема шляхом державного інвестування в економіку [9, с. 10].

На нашу думку, держава у процесах регулювання економіки повинна відігравати роль досвідченого хірурга, а ринок – гострого скальпеля (досконалого інструмента).

Виходячи з наведеного, основними напрямками державного регулювання ринкової економіки мають бути:

- довгострокове індикативне планування та програмування розвитку економіки країни (в т. ч. окремих видів діяльності) та регіонів;
- захист конкурентного середовища шляхом обмеження монополістичних тенденцій;
- підтримка розвитку підприємництва, передусім малого та середнього бізнесу;
- грошово-кредитне регулювання, в т. ч. гнучке варіювання облікової ставки, особливо під час криз в економіці;
- перерозподіл прибутків в інтересах підтримання національної безпеки;
- фінансування та субсидування державних і регіональних програм, місцевих органів влади, підприємств, наукових установ, населення;
- підтримка національного товаровиробника, стимулювання експорту та імпортозаміщення.

Поєднання механізмів ринку і державного регулювання є природним, тому що інститути ринку та держави як виразники суспільних інтересів є компліментарними. Це, зокрема, виявляється в різних формах поєднання функцій держави, бізнесу та громадянського суспільства (державно-приватне

партнерство, співпраця влади з громадськими організаціями тощо). Тому держава спільно з бізнесом має забезпечувати зростання економіки країни, а спільно з громадянським суспільством – її соціологізацію [3, с. 153].

Особливо перспективною формою співпраці держави і бізнесу вважається державно-приватне партнерство, тому що воно дозволяє, з одного боку, реалізувати потенціал приватнопідприємницької ініціативи, а з іншого, – зберегти контрольні функції держави в соціально значущих секторах економіки. У світовій практиці таке партнерство реалізується в трьох основних формах: контракт, оренда (у традиційній формі чи у формі лізингу) та концесійна угода.

На жаль, в Україні внаслідок активної політичної боротьби сама ідея ефективної співпраці держави з бізнесом дискредитована. Представники влади якщо й співпрацюють з бізнесом, то виходячи з особистих та кланово-олігархічних інтересів, а не інтересів усього суспільства [6, с. 9].

Водночас втручання держави в економічні процеси має бути дозованим. У разі “передозування” державного впливу в економіці нарастають негативні процеси, пов’язані з втручанням у ринковий механізм, зростанням зарегульованості підприємницької діяльності, посиленням податкового тиску тощо. В цьому випадку виникає необхідність дерегуляції економіки.

Дерегуляція (від лат. *regula* – правило; англ. *deregulation*) – це відміна або скорочення державного регулювання в певній галузі суспільних відносин. В економічній сфері дерегуляція означає зменшення контролю держави над підприємницькою діяльністю з метою повного розкриття потенціалу ринкових сил.

Дерегуляція також означає рух від традиційної (з домінуванням контролю держави) до ліберальної (з меншою роллю держави, ніж ринку) моделі економіки. Це вказує на те, що між поняттями дерегуляції та лібералізації економіки багато спільного, інколи їх навіть ототожнюють, хоча друге з них частіше використовується у сфері зовнішньоекономічної політики: для позначення послаблень у торгівлі та щодо руху капіталу. А в країнах з перехідною економікою лібералізація, поряд з приватизацією та стабілізацією, відноситься до головних складових макроекономічної стратегії.

Звичайно, дерегуляція господарської діяльності є доцільною лише за умови, що вона супроводжується підвищенням рівня ефективності функціонування економіки загалом та її окремих елементів і підсистем. У зв’язку з цим актуалізується проблема виміру ефективності дерегуляційних заходів на різних рівнях [1]. У розвинених країнах для цих цілей використовують модель аналізу регуляторного впливу (АРВ), яка була запропонована Скотом Джейкобсом та Цезарем Кордовою. Дана модель передбачає етапність процесу реалізації регуляторної реформи – від започаткування дерегулювання до запровадження регуляторного менеджменту. Конкретним інструментом дерегуляції висту-

пає метод “регуляторної гільйотини”, що був запатентований компаніями “Jacobs” та “Cordova & Associates”. Метою застосування цього методу є швидке скасування великої кількості непотрібних регуляторних актів – на основі їх системного перегляду та створення єдиного реєстру [7, с. 39, 41-42].

З початку ринкових перетворень в Україні дерегуляція економіки стала одним із наріжних каменів подолання монополії державної власності. Цьому сприяло все законодавство щодо приватизації державної власності та формування конкурентного середовища, а також спеціальні Закони України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” № 1160-IV від 11.09.2003 р. та “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” № 2806-IV від 2005 р. Спираючись на ці закони, в Україні у 2005 та 2008 рр. була зроблена спроба застосувати для дерегуляції господарської діяльності метод “регуляторної гільйотини”. Однак безсистемність та неузгодженість окремих заходів, які передбачає застосування цього методу, не дозволили отримати в Україні відчутних позитивних результатів.

З метою подолання системних вад, які накопилися у практиці діяльності дозвільних центрів на рівні районів та міст, було прийнято Закон України “Про прискорений перегляд регуляторних актів, прийнятих органами та посадовими особами місцевого самоврядування” № 2784-IV від 14.12.2010 р.

Важливі кроки щодо реформування дозвільної системи та сфери технічного регулювання намічалися в рамках Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”. В контексті виконання програми було скасовано ліцензування значної кількості видів господарської діяльності, спрощено чимало дозвільних процедур, закладено основи для державно-приватного партнерства. Було також введено в дію новий Податковий і Митний кодекси, за якими упроваджено автоматичне відшкодування ПДВ, упроваджено ставки оподаткування за групами фізичних і юридичних осіб, скорочено кількість митних процедур тощо.

У 2014 р. – уже урядом А. Яценюка – було підготовлено законопроект про скорочення кількості податків з 23 до 9 та зміни до Митного кодексу щодо електронної системи контролю митних процедур. Було також передбачено скорочення кількості дозвільних документів і ліцензій та посилення адміністративної відповідальності посадових осіб за порушення при проведенні перевірок. Але більшість регуляторних ініціатив уряду не були втілені у життя, тому зайві перешкоди для розвитку господарської діяльності стали перетворюватися на інституційні пастки, з яких (у рамках реформи з дерегуляції і розвитку підприємництва) має намір вибратися уже нинішній уряд. Основними з них є такі:

1. Наявність адміністративних бар’єрів для ведення господарської діяльності. До таких бар’єрів належать встановлені державними органами та органами місцевого самоврядування обов’язкові правила ведення економічної діяльності, витрати на

врахування чи подолання яких для суб’єкта господарської діяльності часто перевищують вигоди від самої діяльності. До таких правил відносяться: реєстрації речових прав на нерухоме майно, отримання документів (дозволів) на відкриття і закриття бізнесу тощо.

2. Жорсткий прямий адміністративний державний контроль за діяльністю суб’єктів господарювання. Щонайбільше він проявляється у здійсненні безконтрольного проведення перевірок рейдів представниками корумпованих контролюючих та силових органів.

3. Нерозвиненість сфери надання адміністративних послуг та великі розміри плати за їх надання, що вимагає прискореного розвитку системи “прозорих офісів” тощо.

4. Сильний податковий тиск. “Провали” в економічному розвитку державні органи намагаються компенсувати за рахунок збільшення податкового навантаження на бізнес.

Для ефективного проведення реформи з дерегуляції української економіки доцільно враховувати зарубіжний досвід.

Слід мати на увазі, що всі країни з ліберальною економікою мають досить багатий досвід дерегуляції економіки, але чи не найбільш вражаючим є досвід Мексики та Південної Кореї кінця 1990-х рр. У Мексиці тоді було ліквідовано 50 % і переглянута більше як 25 % регуляторних обмежень. За даними Світового банку, це принесло країні 1,5 млн додаткових робочих місць, зростання на 4 % ВВП і приріст на 25 млрд дол. прямих іноземних інвестицій протягом наступних п’яти років. Результатами регуляторної реформи у Південній Кореї стали зростання на 4,4 % ВВП, приріст на 37 млрд дол. прямих іноземних інвестицій та створення 1 млн додаткових робочих місць [13].

У 1993 р. на засіданні міністрів країн-членів ОЕСР існуючу практику дерегуляції було узагальнено та прийнято відповідні рекомендації щодо застосування моделі АРВ, яка передбачає проведення реформи дерегуляції в повному обсязі. На даний час таку реформу провели тільки дві країни: США та Велика Британія. Більшість країн ЄС обмежується регуляторною політикою, яка передбачає участь у ній найвищого політичного керівництва, чіткі та вимірювані стандарти якості регулювань та проведення консультацій з усіма зацікавленими сторонами. Проте методологічна база АРВ для усіх країн є єдиною й універсальною [7, с. 42].

Завдяки зусиллям ОЕСР передові практики дерегуляції поширюються і в країнах-партнерах організації. Особливо активно ця практика застосовувалася на початку 2000-х рр. у Грузії. Основними напрямками дерегуляції тут стали [14]:

– прийняття парламентом Грузії нового законодавства про ліцензування бізнесу. Кількість необхідних ліцензій була зменшена з 944 до 150, суттєво скорочено й число дозвільних процедур. Це дозволило підприємцям розпочинати власний бізнес у найкоротші терміни;

– дерегуляція у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища

дозволила уряду видавати довгострокові ліцензії з експлуатації надр;

– створення т. зв. Будинків юстиції (яких відкрито більше 10 по всій країні) дозволило мінімізувати контакти з чиновниками та значно спростило систему адміністрування дозвільних процедур та витрати на отримання необхідних послуг (більше 300);

– спрощення візового режиму для громадян 45-ти країн (зокрема, США, Європейського Союзу та Японії) та процедури отримання візи для громадян інших країн. Така політика (відкритих дверей) сприяла припливу в країну іноземних креативних працівників;

– скасування у 2005 р. всіх антитрестовських регламентів, замінивши їх законом про справедливую торгівлю, який заборонив державі перешкоджати розвитку конкуренції та вільної торгівлі;

– дерегуляція фінансового сектору, розпочата у 2008 р., дозволила вільну участь на ринках цінних паперів і кредиту для будь-яких громадян чи компаній з Грузії і країн ОЕСР. Вона також дозволила банкам з країн ОЕСР відкривати філії та / або відділення без додаткових ліцензій від уряду Грузії;

– встановлення, згідно Кодексу праці 2006 р., нових відносин між роботодавцем та працівником. Нульова вартість наймання і дуже низька ціна звільнення працівників дозволили бізнесу залучати більш конкурентоспроможну робочу силу;

– скасування всіх спеціальних обмежень на ринку продовольчих товарів, що викоринило корупцію в цій сфері.

Реформа з дерегуляції в Грузії сприяла покращенню інвестиційного клімату та умов ведення бізнесу, що призвело до помітного економічного зростання в країні. З 2005 по 2006 рік реальний ВВП Грузії збільшився на 9 %. Прямі іноземні інвестиції зросли з 340 млн дол. у 2003 р. до 711 млн дол. у 2006 р. Згідно з індексом економічної свободи, який визначається фондом “Heritage” і Wall Street Journal, Грузія за 2011 р. отримала оцінку (за 100-бальною шкалою) в 70,4 бали і зайняла за цим показником 29-те місце у світі з-поміж 179 країн, хоча ще у 2006 р. була на 68-му місці. Це дозволило їй потрапити до кола країн в основному з вільною економікою.

На той час показник України за цим індексом складав тільки 45,8 бали і вона посідала 164-те місце у цьому рейтингу і входила, відповідно, до країн з невеликою економікою. У 2017 р. Україна мала дещо кращий показник (48,1), але вона так само займала низьке (166-те) місце серед 180 країн рейтингу [15]. Це зайвий раз вказує на те, що в Україні необхідно активізувати реформу з дерегуляції економіки, що в Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” віднесена до категорії пріоритетних.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Держава відіграла й надалі відіграватиме важливу роль в регуляції (регулюванні) економічних процесів, особливо тих, до яких ринок “не дотягується” або в регулюванні яких є малоефективним. Водночас у багатьох сферах і економічних процесах, де втручання держави є надмірним, має проводитися комплекс заходів або

реформа з дерегуляції. Це сприятиме зростанню національної економіки, її соціалізації, а також підвищенню економічної безпеки країни.

Комплекс проблем з дерегуляції української економіки та низький рейтинг України за індексом економічної свободи вказує на те, що в країні слід активізувати відповідну реформу, звичайно, з урахуванням зарубіжного досвіду.

Подальші дослідження в цьому напрямку слід спрямувати на обґрунтування доцільності й ефективності конкретних заходів, що намічені чи реалізуються в рамках реформи з дерегуляції української економіки, зокрема в контексті розвитку підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башнянин Г. І. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу : монографія / Г. І. Башнянин, Г. С. Третяк. – Львів : Вид-во ЛКА, 2008. – 502 с.

2. Буайе Р. Теория регуляции: Критический анализ / Р. Буайе ; [пер. с фр.]. – М. : Наука для общества ; РГГУ, 1997. – 212 с.

3. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 864 с.

4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег (1936) / Дж. М. Кейнс ; [пер. с англ.]. – М. : Гелиос, 2002. – 352 с.

5. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; [пер. с англ.]. – М. : Бизнес-книга ; ИМА-Кросс. Плюс, 1995. – 702 с.

6. Лагутін В. Стабільність суспільного розвитку: досвід міждисциплінарного дослідження / В. Лагутін // Економічна теорія. – 2017. – № 2. – С. 5-18.

7. Літвінов О. В. Закордонний досвід проведення регуляторних реформ та застосування “регуляторної гільйотини” / О. В. Літвінов, Н. М. Літвінова // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 7. – С. 37-48.

8. Макконнелл К. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : в 2 т. / К. Макконнелл, С. Брю / [пер. с англ. 11-го изд.]. – М. : Республика, 1992. – Т. 1. – 399 с.

9. Михасюк І. Регуляція і дерегуляція національної економіки в екстремальних умовах / І. Михасюк, В. Чаус // Молодь і ринок. – 2014. – № 12. – С. 8-11.

10. Фридман М. Капитализм и свобода (1962) / М. Фридман ; [пер. с англ.]. – М. : Новое издательство, 2006. – 240 с.

11. Хайек Ф. Дорога к рабству (1944) / Ф. А. фон Хайек ; [пер. с англ.]. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с.

12. Айвазов А. Как России преодолеть новый мировой кризис? / А. Айвазов // Война и мир. – 2012. – 12 апреля [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/68279/>.

13. Пасько Д. 5 прикладів дерегуляції, які вже втілено в життя [Електронний ресурс] / Д. Пасько // Forbes-Україна. – 2015. – 24 лютого. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1389297-5-prikladiv-deregulyaciyi-yaki-vzhe-vtileno-v-zhittya>.

14. Досвід структурних реформ: як це роблять за кордоном [Електронний ресурс] // Центр прикладних політичних досліджень “Пента”. – 2011. – 23 червня. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/publications/114608-dosvid-strukturnih-reform-jak-tse-robljat-za-kordonom-chastina-i.html>.

15. Україна в Індексі економічної свободи-2017 додала 1,3 бала, але опустилася на 166-те місце // Interfax-Україна: інформ. агентство. – 2018. – 16 лютого. – Режим доступу : <http://ua.interfax.com.ua/news/general/403745.html>.

REFERENCES

1. Bashnianyn, H. I. and Tretiak, H. S. (2008), *Efektivnist derehuliacii ekonomichnykh system perekhidnoho typu: metodolohichni problemy metrolohichnoho analizu*, Vyd-vo LKA, Lviv, 502 s.

2. Buaye, R. (1997), *Teoriya regulyatsii: Kriticheskiy analiz*. Nauka dlya obschestva ; RGGU, M., 212 s.

3. Heiets, V. M. (2009), *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku*, Int ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, K., 864 s.

4. Keynes, Dzh. M. (2002), *Obschaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg*, Gelios, M., 352 s.

5. Kotler, F. (1995), *Osnovnyi marketinga*, Biznes-kniga; IMA-Kross. Plyus, M., 702 s

6. Lahutin, V. (2017), *Stabilnist suspilnoho rozvytku: dosvid mizhdystsyplinarnoho doslidzhennia*, *Ekonomichna teoriia*, № 2, s. 5-18.

7. Litvinov, O. V. and Litvinova, N. M. (2014), *Zakordonnyi dosvid provedennia rehuliatornykh reform ta zastosuvannia “rehuliatornoii hiliotyiny”*. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, № 7, s. 37-48.

8. Makkonnell, K. and Bryu. S. (1992), *Ekonomiks: Printsipy, problemy i politika*, Respublika, M, t. 1, 399 s.

9. Mykhasiuk, I. and Chaus V. (2014), *Rehuliaciia i derehuliaciia natsionalnoi ekonomiky v ekstremalnykh umovakh*, *Molod i rynek*, № 12, s. 8-11.

10. Fridman, M. (2006), *Kapitalizm i svoboda*, Novoe izdatelstvo, M., 240 s.

11. Hayek, F. (2005), *Doroga k rabstvu*, Novoe izdatelstvo, M., 264 s.

12. Ayvazov, A. (12.04.2012), *Kak Rossii preodolet novyy mirovoy krizis? Voyna i mir*. [Online], available at: <http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/68279/>.

13. Pasko, D. (24.02.2015), *5 prykladiv derehuliacii, yaki vzhe vtileno v zhyttia*, *Forbes-Ukraina*. [Online], available at: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1389297-5-prikladiv-deregulyaciyi-yaki-vzhe-vtileno-v-zhittya>.

14. *Dosvid strukturnykh reform: yak tse robljat za kordonom* (23.06.2011), *Tsentr prykladnykh politychnykh doslidzhen “Penta”*. [Online], available at: <https://glavcom.ua/publications/114608-dosvid-strukturnih-reform-jak-tse-robljat-za-kordonom-chastina-i.html>.

15. *Ukraina v Indeksii ekonomichnoi svobody-2017 dodala 1,3 bala, ale opustylasia na 166-te mistse* (16.02.2018), *Interfax-Ukraina: inform. ahentstvo*. [Online], available at: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/403745.html>.